

Szécsi Margit: A Madaras Mérleg

Otthonosak érezheti magát az olvasó *A Madaras Mérleg* költői világában, ha az új versekhez az *Új heraldika* című gyűjteményes kötet és *A nagy virágvágó gép*, az előző könyv ismeretében közeledik. A folytonosság, a szerves folytatás élményében részesül; különösen az előbbi verseskönyv és a mostani között nyilvánvaló a szoros összefüggés, szembetűnő a lényegi rokonság. Az élményvilág, a magatartás és a lírikusi egyéniség, a szemlélet kiforrottságára, karakterisztikus meghatározottságára vall a fejezeteknek ez az egységjelű összetartozása.

Derűs és kiegyensúlyozott kedélyalkatnak aligha tekinthető, inkább nyugtalan-ságban élő, borúra hajló, bajlító, konfliktusokra s drámai ellentétekre érzékeny, ajzottan viaskodó költőegyéniség Szécsi Margit. De távol van attól, hogy panasz-kodó, érzelmesen szomorkodó lírikusnak ítélnénk, aki a tört érzelmek, omlatag bánatok megéneklője volna. Kevés harmóniát talál a világban s magában. A kiegyensúlyozottság állapotait nem képes elérni, megbékélt pillanatai ritkán adódnak; életérzését feszültségek járják át, teszik kavarttá s vibrálóvá. Az életet, a minden- napokat s a létezést folytonos kihívásként éli meg, magatartását a válaszolás és szembenállás szüntelen készenléte vezérli. Ez a fokozott érzékenység és védekező- támadó ajzottság határozza meg a reagálást, a gesztusokat. Fegyverei közé tartozik az összeszedettség, a föllebbezés, a csatáihoz segítséget adó ellenszegülés képessége. Nem adja meg magát a rossz hangulatoknak, csüggesztő élményeknek. Igyekszik kivívni és megtartani az ítékezés távlatát, a tisztánlátás pozícióját, az eszmélkedő tudat fölényét a rátörő bajok, kétségek és kudarcok ellenében, a dezillúzió véde- lenséget is földéző kísérteteivel szemben. Dinamikus az érzélemvilág, s szembeötlő, hogy folyvást ellentétekben mozog. Egyszerre — egymással vitázva — van jelen a rezignáció, a kiábrándulás, a feladatok túlméretezettségét érző vereségtudat, a hiába- valóság bénító rosszérzése, szomorúsága és a küldetését magányosan is vállaló alkotó elszántsága, a mégis-hit és a csak azért is dac, az önértekeire büszke lélek kemény tartása, a felelősségtől fűtött szereptudat bátorító sugallata, megújító ereje. Ezek a szélsőségek nem békülnek összhanggá. A kedélyhullámmás váltakozó érvénnyel jut- tatja jellegadó szerepbe a különböző érzelmi-indulati és gondolati hatóelemeket. Egy szakaszon, egységen belül is változnak a hangsúlyok, kontrasztokat alkotnak a szem- mélyiséget tanúsító vallomások, eltérő a tónus. Olykor az életbizalmat is megrendítő csalódottság, lefegyverző keserűség mélypontjára zuhan le az érzélem, néha a re- ménytelenység elemi érzése töri le a kedvet, s a vallomástevő ezekből a mélységek- ből küzdi fel magát, állhatatosan mérközve a kemény életpróbák sűrű közegében. „Semmilyen érzelem nem idegen tőlem, mivel életemet teljes erővel élem” — val- lotta egyik nyilatkozatában a költő, s ezt az önkomentárt hitelesítik a költemé- nyek. Megkísértik bajjós sorslátomások (pl. *Fekete vonat*); nemezszer fájdalmasan idézi fel az elmúlt ifjúság idejét, az elsüllyedt „reményteljes nyomorúság korát”, az álmok, készülődések, ígézetek messze távolodott ártatlan-naiv időszakát, mely annyi

mindent ígért — s az emlékezés a szembesítés feladatát, a számvetés kényszerét is tartalmazza, és a távoli múltnak meg a jelennek, a reméltnek s a megvalósítottknak a szembeállításra gyakran hiányokra, veszteségekre figyelmezteti. „Ne légy naiv” — inti magát, illúziókat vet el, kilépve oltalmuk hitének bűvköréből, arra eszmélve, hogy „Mind védtelen, aki világot hódít” (*Levél magamhoz*). A hős bukása, az álmok erőtlensége, a glória megfakult fénye, a közeli „Újvilág” elérhetetlen ragyogása, a fontoskodva zaklató és támadó világ élménye, a világ mint „sivár zsákmány” reménytelenség tudattal való megszerzése: többször felrémelő képzetek ezek (pl. Jönnek, Hirdesd ki, Az égő hajó, Lobogóul, A határidős sütemény, Szonett a lovagkorból), s a keserűség ilyen fanyar-önironikus ítéletet is megfogalmaztat: „Őrült minden álmódó, / ki nem pénzt keres, / ki a véglegest nem érti: / hogy fölösleges!” (Szárnyunk híján születünk). Ám az efféle csüggedés és kudarcérzet nem mondanivaló s magatartáselv ebben a költészetben, inkább csak állapot, élethelyzet, melyet a sorsára eszmélő költő megfellebbez. Mégpedig nem is gondolati tételességgel, nem elvekkal, hanem az életérzés felszabaduló ellentétes áramaival, az élet teljességét akaró személyiség úgyszólván spontán erejével, természetes-önkéntelen gesztusaival, elemi élethitével — amely mögött persze a tudatos emberi lét határozott értékadata s értékrendszere is ott munkál. Magasztalja a „teljes vágyat” (*Kincstár*), erőt ad neki az élet „legnagyobb realitásainak” biztos tudása (*Az 1935-ös üveghattyú*), tud „hittel dacolni” (*A Trombitás Angyal*); s a magánnyal való számvető szembenézésben is őrizni képes erejét, szuverenitását, méltóságát: „Tollaid-veszítő Magány / Sötét arkangyal-pupilládba most meredek először / Most kéne leszámolni e rongy aranyfüst alatt / De mi ne mérkőzzünk Hinni jobb egymás erejében / Hinni kell öreg Higgyük Nézi az erő az erőt / A magányos egyséj a növekedő Népek Magányát / Meghajlok előtted Lezuhant tolladat fölemelem / Hidd Megalázkodom de csak a királyi tollért / Nem magyarázunk Vagunk” (*Bitaraj*). Nem alkuvó, lemondásra nem hajlandó lélek vállalja ebben a költészetben a világot s a maga életét, sorsát; megpróbáltatásai edzették-keményítették, nem törték össze, ezért felelhet a bajvívás összeszedettségre valló magatartásával minden kihívásra, s nem engedí magát befalazni a rezignáció, az elfáradás, a dezillúzió, a vereség helyzeteibe, a rossz közérzet megbénító, mozdulatlan állapotaiba. Harcaihoz pedig — egyebek mellett — a szabadító játékot, a groteszket, az ironiát kedvelő humort s a rossz erőket kicsinyítő (vagy éppen a paradox átfordításokkal nagyító s ekként tagadó) gúnyt is tár-sul hívja.

Nem zárkózik a személyiség a maga külön világába, nem húzódik vissza az elkülönült intimitásba vagy az elvonatkoztatottság óvó övezeteibe. Látszólag csak a saját sors tényei alkotják az élményanyagot — valójában nyitottabb a költői érdeklődés, fogékonysága egyetemesebb, figyelmének nagyobb az érdektere. A keserűségek és aggodalmak, a panaszok és indulatok — a mérkőző magatartás — forrását korántsem csupán a lélek magánbajaiban, a közvetlen személyességben fedezhetjük fel. Illetékesnek tudja magát Szécsi Margit a pusztán személyes jelegű élménykörökön túlmutató, egyetemesebb ügyekben, az élet nagyobb dolgaiban is; természetes közvetlenséggel éli át — mert az egyéni sors részének vallja — az emberiség, a közösségi létezés lényeges kérdéseit. Derűsen bizakodónak s harmonikusnak ez az élménytípusa sem tekinthető, ám poézisének súlyát nyilvánvalóan növeli, értékvilágát jelentékenyen gyarapítja. Az „Elherdált emberiség” aggodalma, értékföltő haragja szólal meg legerősebben a közösség sorskérdéseinek töprengő lírikus vallomásaiban. Nem ismeretlen ez a hang; „az élet érdekében” pörölköző költő korábbi hosszú énekeiben (*A nagy virágvágó gép*) már megszólaltatta azokat az indulatokat, föl-tette azokat a nyugtalanító kérdéseket, amelyek most mindenekelőtt „A Paradicsom nyomorúsága” című nagy látomásversében támadnak új életre. Az emberméltóság-nak rangot adó igazi szabadságért, teljes életért kiált a költemény; az ember való-ságos nagyságára apellál; eszméltető igénnyel támadja az önmaga tudatára és lehetőségeire nem ébredt létet, az eltévesztett küldetés élettüneteit, a méltó élet helyett a „cifra nyomorúság”, a „szánalmas komédia”, az áleszmények vonzásába került

életmód ijesztő jelenségeit; kétségbeesetten és riasztani akarván figyelmeztet — a nagyító látomás és az egyenes beszédű indulat eszközeivel — az értékek veszedelmes elherdálásának jeleire, közösségek ideálvilágának deformálódására. A „tiszta szigorúság” nagy motívuma jelentkezik itt, melyet egyáltalán nem valami szikkadt aszkétaharag vagy elfogultság lobogtat, hanem az igaz hevű, gazdagságot és teljességet akaró moralista pátosz, életjobbító szenvedély — azt a hitvallást sugallva, hogy csak úgy szolgálhatjuk legjobban a Mát, ha nem vagyunk a cselédei, távlat nélkül élő kiszolgáltatottjai; és azt akarja, „hogy a szerzés bűvöletében meg ne ősüljön a föld”.

Összefonódik ezzel a motívummal az új kötet líravilágának egy másik fontos eleme: a „mit tehet a költő?” — mai költészetünkben — és Szécsi Margit korábbi lírájából is — oly jól ismert kérdése. Nem alkalmi gondról, nem könnyen elintézhető konfliktusról van szó, hanem lényegbevágó nagy problémáról. Az ének hatalmáról így vallott az előző kötet „A Sárkány és a lovagja” című költeményében: „Az ének, / kirobantónk a megkövült sárból / mindig az ének. / Az őserdő-árnyból, az ablak-nélküli házból, / testünkben: az öröklött pusztulásból / felragadónk mindig az ének... / ... az ének magyarázza meg / hogy mért kell átvinni magát / korok és szennyes létformák felett / az embernek — hogy velünk a mindenség / önmagát igazolja — hogy a létezésnek / más értelme is van, / nem csak az élő halál: / jaj annak / aki az idő ellenére megáll!” Ezt a hitet azonban újra és újra meg kell védeni a költészet hatalmát és világművelését kétségbevonó s veszélyeztető kihívásokkal szemben. Számot kell vetnie a dal erejében bízó alkotónak azzal, vajon felfigyelnek-e szavára, lehet-e törvénytevő rendeltetése, „mózesi” szerepe, s van-e idejük a nagyranéző és tisztaságvágyó álmoknak, amikor bizonyos csalódások, rezignált felismerések is nehezítik küldetését; azt sugallják, hogy „Bazár lett az ének egyházából, hová a költő ifjan betért” (Csoda). Ez a számvetés egyszerre kettős érvényű. Van egy szűkebb-közvetlenebb jelentése, mely arra vonatkozik, hogy mit ér az ének az egyes embernek, a költőnek, aki az „elmenni nyomorultul s visszatérni ragyogva” (A juss) szép programjával indult világhódító útjára, aki életét tette fel a megváltónak hitt dalra — vajon mire jutott üdvösségkereső harca immár számadásra készítő szakaszai során. És ehhez a körhöz kapcsolódik, ezt tágitja egyetemesebbé a másik kérdés: hathat-e a költői szó az egyéninél teljesebb értelemben, van-e küldetése a jelen világban, részt vehet-e az emberiség öntudatra ébresztésében, lehet-e még eszméltető funkciója, rangot adhat-e neki a humánus eszmények felmutatása, elevenen tartható-e közösségi hivatása és a világalakítás igényében kifejeződő méltósága, étosza. Szécsi Margitot nem jellemzi a felületes, henye bizakodás, épp ezért lehet igazán hitele annak, amit ebben az ügyben „A Madaras Mérleg” lírikusi magatartása — eddigi költészetének üzenetével egybehangzóan — demonstrál.

Igaz, az egészen vázlatosan jelzett élményanyagból és szemléletből még nem bontakozott ki olyan nagy formátumú, szuggesztíven nagy elgondolású líra, minden esetlegességet s járulékot kiiktató, egészen szilárd belső rendszerű költőiség, melyet a legnagyobb egyéniségek művészetének világképteremtő teljességével mérhetnénk össze. Igaz, a hosszú énekekben érzik valamelyes túlbonyolítottság, zsúfoltság, heterogenitás, itt-ott erőltettség, verbális túlfeszítettség, a vízió, felidéző erő és a kifejtő reflexió tökéletes összhangjának némi fogyatkozása. Talán a merészebb önmegújítás igényét is lehetne e mostani alkalomból fogalmazni. De így sem kétséges, hogy a dalszerkezetű vers és a bonyolultabb szerveződésű látomásos vers-típus alakzataiban tárgyiasított lírai tartalmak egyéni kifejezése révén az új kötettel Szécsi Margit — mai költészetünkben jelentékeny értéket képviselő — versművészete számottevően gazdagodott. (Magvető, 1972.)

FÜLÖP LÁSZLÓ